

Patarimai, kaip sukurti biblioteką

Naudé, Gabrielis. Patarimai kuriančiam biblioteką / Vilniaus universiteto biblioteka; Vilniaus universiteto Bibliotekininkystės ir informacijos mokslų institutas; sudarė Arvydas Pacevičius; [iš prancūzų kalbos vertė ir paaškinimus parengė Vidas Račius]. – Vilnius : Vilniaus universiteto leidykla, 2007. – 227 p., [10] lap. ilustr. – ISBN 978-9955-33-126-1

Vilniaus universiteto leidykloje išėjęs Vido Račiaus iš prancūzų kalbos verstas teorinis ir praktinis bibliotekininkystės traktatas Lietuvos mokslo visuomenėje buvo žinomas kitokiu pavadinimu – „Patarimai, kaip įrengti biblioteką“. Šį, manytina, visai nepriekaištingą (ir tikslų) antraštės *Advis pour dresser une bibliothèque* vertimą, buvo pasiūlęs knygos istorikas Levas Vladimirovas¹. Leidinio į lietuvių kalbą sudarytojas ir vertėjai² antraštę interpretavo laisviau. Gal vis dėlto vertėjo labiau laikytis originalo ir versti: patarimai, kaip įkurti (ar sukurti) biblioteką?

1627 m. Paryžiuje pasirodžiusi jauno mediko ir bibliotekininko Gabrieliaus Naudé (1600–1653) parengta knygelė apie bibliotekas laikytina pirmuoju bibliotekininkystės teoriniu veikalu, sulaukusi didžiulio atgarsio tiek to meto Europos intelektualų kūryboje, tiek naujųjų laikų istoriografijoje. Dar XVII a., 1644 m., pakartotai išleistas prancūzų kalba, XVII a. antrojoje pusėje G. Naudé traktatas tapo prieinamu ir tarptautine – lotynų – kalba skaitančiajai visuomenei. 1661 m. buvo paskelbtas vertimas ir anglų kalba. Patarimų knygelė dėmesio sulaukė ir vėlesniais amžiais – ypač XX a. Šiandien šį veikalą galima skaityti ne tik prancūzų, lotynų ar anglų, bet ir vokiečių, italų, švedų, danų kalbomis – apie *Patarimų* laidas ir vertimus, sklaidą ir kitus svarbius su šio veikalo pasirodymu susijusius dalykus išsamiai papasakota lietuviškojo leidinio sudarytojo Arvydo Pacevičiaus analitiniame straipsnyje „Gabrielio Naudé idėjų sklaida: moderniosios bibliotekos modelio beieškant“ (p. 171–202).

Pratarmėje „Į skaitytoją“ traktato autorius rašo: „Šie *Patarimai* atsirado tik dėl diskusijos, kilusios prieš keletą mėnesių bibliotekoje, priklausančioje žmogui, kuris nuo tada man suteikė malonę tarnauti“ (p. 19). Šis pratarmėje minimas žmogus – valstybės veikėjas, Paryžiaus parlamento prezidentas Henri de Mesmes, pasikvietęs G. Naudé tvarkyti savo turtingą biblioteką, kuriai pats negalėjo pakankamai skirti laiko (p. 184). Šiam bibliofilui dedikuodamas savo veikalą, autorius teigia, jog „tiesa, kad iš kone begalinės daugybės tų, kurie iki pat šios dienos yra paėmę plunksną į savo rankas, man, deja, tikrai neteko pažinti nė vieno, kurio patarimais būtų galima vadovautis ieškant knygų, jų įsigijimo būdų bei tvarkos, kuria turime jas išdėstyti, kad jos būtų naudingai ir patogiai išstatytos gražioje ir turtingoje bibliotekoje“ (p. 23). Tad savo patarimus, kaip įkurti biblioteką, G. Naudé išsako devyniuose traktato skyriuose. Pirmajame skyrelyje „Kodėl turi būti įdomu kurti bibliotekas“ (p. 26–30)

1 VLADIMIROVAS, Levas. *Knygos istorija*. Senovė. Viduramžiai. Renesansas. XVI–XVII amžius. Vilnius: Mokslas, 1979, p. 307.

2 Iš pradžių veikalą vertė Asta Krakytė, žr.: KRAKYTĖ, Asta, PACEVIČIUS, Arvydas. Moderniosios bibliotekininkystės priešaušryje: Gabrielio Naudé „Patarimai kuriančiam biblioteką“. *Knygotyra*, 2003, t. 41, p. 130–161.

vardijami motyvai, skatinantys imtis šio sumanymo. Ir bene svarbiausias iš motyvų – siekis išsaugoti tai, kas kilnių žmonių per amžius sukurta, o puikiai įrengtas bibliotekas atiduoti visuomenei naudotis. Kitas labai svarbus argumentas gerai sutvarkyti biblioteką – galimybė pasijusti kosmopolitu, pasaulio gyventoju, nes tokia biblioteka leidžianti puoselėti pažinimą ir visokių dalykų išmanymą. Autorius nepitaria „nuomonei tų, kurie mano, kad auksas ir sidabras – svarbiausias bibliotekos akstinas“. Net ir žinodamas seną tiesą, kadaisė pasakytą Plauto: „kas siekia pelno, turi negailėti išlaidų“, – šio rašinio autorius įsitikinęs, jog yra „begalybė kitų priemonių, kuriomis daug lengviau ir mažesnėmis išlaidomis galima pasinaudoti“ kaupiant knygų rinkinį.

Antrame skyriuje „Kokiu būdu sužinoti ir iširti, kaip kurti biblioteką“ (p. 31–34) patariama pasidomėti jau esančiomis bibliotekomis, pasinaudoti jų patirtimi. Dėl to būtina susipažinti su šiose bibliotekose saugomų knygų katalogais, nes jie ne tik suteikia žinių apie pačius leidinius (jų spausdinimo vietą, laiką), bet ir signalizuoja apie jų reikšmę – mat „jeigu knygas išsirinko ir nusipirko vienas arba kitas asmuo, akivaizdu, kad jos dėl tam tikros mums nežinomos priežasties yra to vertos“.

Pritardamas Antikos filosofo Senekos minčiai, jog knygų reikia įsigyti tiek, kiek įmanu jų per gyvenimą perskaityti, G. Naudė vis dėlto pasisako už universalios, visuomenės labai kuriamos, bibliotekos modelį. Skyriuje „Koki skaičių knygų čia reikėtų sukaupti“ (p. 35–40) autorius pabrėžia, kad visapusiška gali būti tik ta biblioteka, kurioje sukaupti pagrindinių autorių, rašiusių įvairiomis temomis, veikalai. Tad gera biblioteka yra ta, kurioje kiekvienas randa tai, ko ieško, nes „nėra tokios blogos ir tokios nieko nevertos knygos, kad laikui bėgant kas nors jos neieškotų“.

Bibliotekos universalumas propaguojamas ir toliau einančiame ketvirtajame, pačiame didžiausiame veikalo skyriuje „Kokio pobūdžio ir turinio turėtų būti veikalai“ (p. 41–65). Autorius pabrėžia, jog privalu laikytis svarbiausios taisyklės – „aprūpinti Biblioteką visais garsiausiais ir svarbiausiais senais ir šiuolaikiniais autoriais“, kūrusiais įvairiausiose žinijos srityse. Sukaupta literatūra turinti būti tiek originalo kalba, tiek ir išversta į kitas kalbas. Renkantis knygas patariama atsižvelgti į tai, ar jos parašytos remiantis pirminiais šaltiniais, nes „su žmonių žiniomis yra kaip su vandeniu, kuris prie pat savo ištakų yra pats tyriausias, skaidriausias ir gryniausias“. Bibliotekoje turėtų būti kaupiama tiek klasika tapusi literatūra, tiek novatoriška, kritiška medžiaga. Be to, raginama rinkti ir tokias knygas, kurios savo turiniu neatitinka galiojančių visuomenės nuostatų – tai yra „neignoruoti jokių pagrindinių eretikų arba naujų religijų, skirtingų nuo mūsų visuotinės ir garbinamos kaip teisingesnės ir tikros“. Taip pat pabrėžiama ir būtinybė komplektuoti rankraščius. Šiame skyriuje G. Naudė nurodo visus pagrindinius autorius, kurių veikalus būtina sukaupti kuriant gerą ir turiningą biblioteką.

Pagrindinė penktojo skyriaus „Kokiais būdais reikia ieškoti knygų“ (p. 66–77) mintis – gerą biblioteką galima sukurti ir be didelių išlaidų. Čia patariama prisiminti ir viduramžiais (XIII–XIV a. sandūroje) gyvenusį bibliofilą, anglų vyskupą Richardą de Bury, apie kurio aistrą knygoms žinodami draugai ir pažįstami pamalonindavę jį vertingomis knygomis. Vienas iš patarimų, kaip pigiau įsigyti knygų, – raginimas domėtis be savininko likusiomis bibliotekomis ir jas neišsklaidytas pirkti. Įdomus dar vienas patarimas, skatinantis neišlaidauti ir nešvaistyti pinigų savo knygų įrišimui bei puošybai, mat tik „neišmanėlis knygas vertina pagal jų viršelį“.

Skyrelyje „Kokia turi būti vieta knygoms saugoti“ (p. 78–81) G. Naudė pataria biblioteką įkurdinti atokioje nuo išorinio pasaulio vietoje, kad triukšmas neblaškėtų dėmesio. Dar svarbu, kad patalpų nepasiektų pelėsis, dėl to ypač gerai biblioteką įrengti viduriniuose pastato aukštuose su langais į rytus.

Kokia tvarka dera laikyti knygas? Atsakymus kuriantis biblioteką ras tokio pat pavadinimo, kaip paklausta, skyrelyje (p. 82–88). Pagrindinis principas, kurio laikytis pataria traktato autorius, – knygų sudėjimas pagal mokslo sritis. G. Naudė manymu, tokia tvarka esanti daug paprastesnė ir pa-

togesnė nei ta, kuomet knygos sudėtos pagal jų dydį ir šifrus. Be to, patariama smulkias vienos temos knygeles surišti kartu.

Kitas klausimas – kokia apdaila ir puošyba pati tinkamiausia bibliotekai – aptariamas aštuntajame veikalo skyriuje (p. 89–92). Pasisakydamas prieš per didelę prabangą, nereikalingų daiktų gausą, autorius laikosi nuostatos, jog puošti verta nebent pačias knygas – „nerodant šykštumo, bet ir pernelyg neišlaidaujant“. Kad knygos malonintų skaitytojų akis, jas patariama gražiai įrišti, nugarėles paausuoti ir papuošti išpaudais. Bibliotekai pravartu pasitelkti auksintoją ir knygrišį. Pastarasis tvarkytų sugadintus įrišimus, palaikytų patalpų tvarką, rūpintųsi knygų sauga. Be to, pastebima, jog knygos turi būti dedamos į lentynas, išvardijami ir daiktai, būtini švarai ir tvarkai palaikyti.

Paskutiniajame, devintajame, skyriuje „Koks turėtų būti svarbiausias bibliotekos tikslas“ (p. 93–99) raginama biblioteką padaryti atvirą visuomenei. Kad biblioteka būtų tinkamai sutvarkyta ir prižiūrėta, patariama susirasti mokytą, apie knygas išmanantį vyrą ir jam „drauge su bibliotekininko vieta ir būtina alga suteikti bibliotekininko vardą ir pripažinimą“.

G. Naudė *Patarimai* skirti asmeninės bibliotekos, kurią autorius vadina „Bibliotheca Memmiana“ (lotyniškas bibliotekos savininko H. de Mesmes pavadinimas), kūrimui. Svarbiausios traktate išsakytos nuostatos – bibliotekos universalumas ir viešumas – prasmingos ir mūsų dienų informacinei visuomenei. Reikšminga tai, jog pats būdamas puikiu bibliotekininku ir išmanydamas bibliotekos kūrimo mechanizmą, G. Naudė pateikia konkrečių, sisteminių žinių apie bibliotekos darbo organizavimą – pradant komplektavimo strategijos analizę, baigiant katalogų tvarkymo ir knygų sudėjimo schemų aptarimu.

Traktato autoriaus tekstas prisodrintas daugybe žinomų autorių citatų, darančių pasakojimą įtaigesnį, vaizdingesnį. Be abejo, išversti tokį sudėtingą tekstą iš prancūzų kalbos su lotyniškais intarpais galėtų ne kiekvienas. Vilniaus universiteto bibliotekos Retų spaudinių skyriaus darbuotojas Vidas Račius puikiai susidorojo su prisiimtu iššūkiu. Puikus vertimas yra lydimas paties vertėjo itin išsamiai ir kruopščiai parengtų komentarų. Todėl atrodo keista, jog leidėjai vertėjo nuopelnus neadekvačiai įvertino. Knygos sudarytojo (o gal tiksliau – kuratoriaus?) pavardė yra įrašyta antraštėje, po G. Naudė veikalo pavadinimo. Tuo tarpu V. Račiaus pavardę leidėjai nukėlė į antrą antraštinio lapo pusę, po recenzentų ir redaktorių pavardžių. Nenorėdami sumenkinti A. Pacevičiaus indėlio į šio išties labai svarbaus veikalo publikavimą, vis dėlto suabejotume, ar čia aptariamoji knyga būtų galėjusi pasiekti Lietuvos skaitytoją be V. Račiaus, kaip vertėjo, puikiai išmanančio humanitarinius mokslus, erudicijos ir kruopštumo.

Keletą priekaištų reiktų pasakyti pabaigoje einančio straipsnio autoriui, nevienodai nurodžiusiam Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos santrumpą: LMAB ir MAB (p. 197–198). Nesuprantama, kodėl G. Naudė veikalo *Considerations politiques sur les coups d'etat* antraštė lietuviškai skamba: *Apie politinius perversmus* (p. 197). Tiksliau būtų: *Politiniai pasvarstymai apie valstybės perversmus*, juolab kad lotyniškas šio veikalo vertimas *Considerationes politicae* (p. 198) liudytų, jog tikslesnis būtų mūsų siūlomas variantas. Žinia, šie pastebėjimai nėra esminiai. Straipsnis yra vertingas tiek dėl jame sukauptų faktų apie Gabrielį Naudė, tiek dėl A. Pacevičiaus įžvalgų vertinant šio prancūzų humanisto kūrybinį palikimą ir jo sklaidą Lietuvoje.

G. Naudė traktatas *Patarimai kuriančiam biblioteką* nepraranda aktualumo ir šiandien. Šis gražiai lietuviškai prakalbinatas ir skoningai išleistas veikalas – miela dovana Lietuvos skaitytojams.